

Kontaktimprovizáció Magyarországon (1986–2016)

GÁL ESZTER

A kontaktimprovizáció¹ a hetvenes évek elején, Steve Paxton amerikai táncművész mozgáskísérletei során kialakult duett táncforma. Közel 50 éve van jelen a tánc- és színházművészetben. Tánckultúránk szerves része. Magyarországon Nagy József tanította először a Kreatív Mozgás Stúdió 1984-es Téli táncnapok elnevezésű programjának keretein belül. Kutatásom egyik területe e táncforma kultúrtörténeti vizsgálata, mely során a magyarországi vonatkozások kapnak kiemelt figyelmet. Sorra veszem a táncforma megjelenésében majd elterjedésében kulcsszerepet játszó személyeket, eseményeket és a gyakorlásnak, az oktatásnak és az előadásának helyet adó helyszíneket. A jelen kutatási fázist megelőzte a táncforma meghonosodása előtti mozgásszínházi környezet vizsgálata a hetvenes évek közepétől a táncforma 1984-es megjelenéséig. Ebben az áttekintő tanulmányban Nagy József oktatói munkáját folytató és a táncforma további megismertetésében szerepet játszó személyeket, eseményeket és helyszíneket mutatom be. Mivel a tanulmány szerzője aktív résztvevője, formálója a kontaktimprovizáció magyarországi történetének, nehéz független szemlélőként rápillantani a folyamatokra, eseményekre. A kontaktimprovizáció megjelenését követő több mint harminc évet négy periódusra bontom. Az így létrejövő tematikus egységek részben kronologikusan követik egymást, részben pedig szignifikáns személyekhez, oktatási programokhoz és közössé-

gi eseményekhez köthetőek. A tanulmány egy sűrített áttekintés, amely korántsem teljes, inkább felsorolás jellegű, és mint ilyen kiindulási alapként szolgál a kultúrtörténeti események összetett és mély vizsgálatához.

A négy periódus vázlatosan a következő:

1. A kontaktimprovizáció megjelenése
 - Nagy József
 - Első műhelyek
 - Goda Gábor, Mándy Ildikó, Uray Péter
2. A kontaktimprovizáció az alapfokú táncművészeti oktatásban
 - Modern Tánciskola, Budapest Tánciskola
 - Kortárs Táncműhely
 - Független kurzusok
 - Danceability
3. A kontaktimprovizáció a közép- és felsőfokú táncművészeti oktatásban
 - Budapest Kortárstánc Főiskola
 - Magyar Táncművészeti Főiskola
4. A kontaktimprovizáció közösségiválása
 - Kontakt Budapest Műhely

A kontaktimprovizáció megjelenése

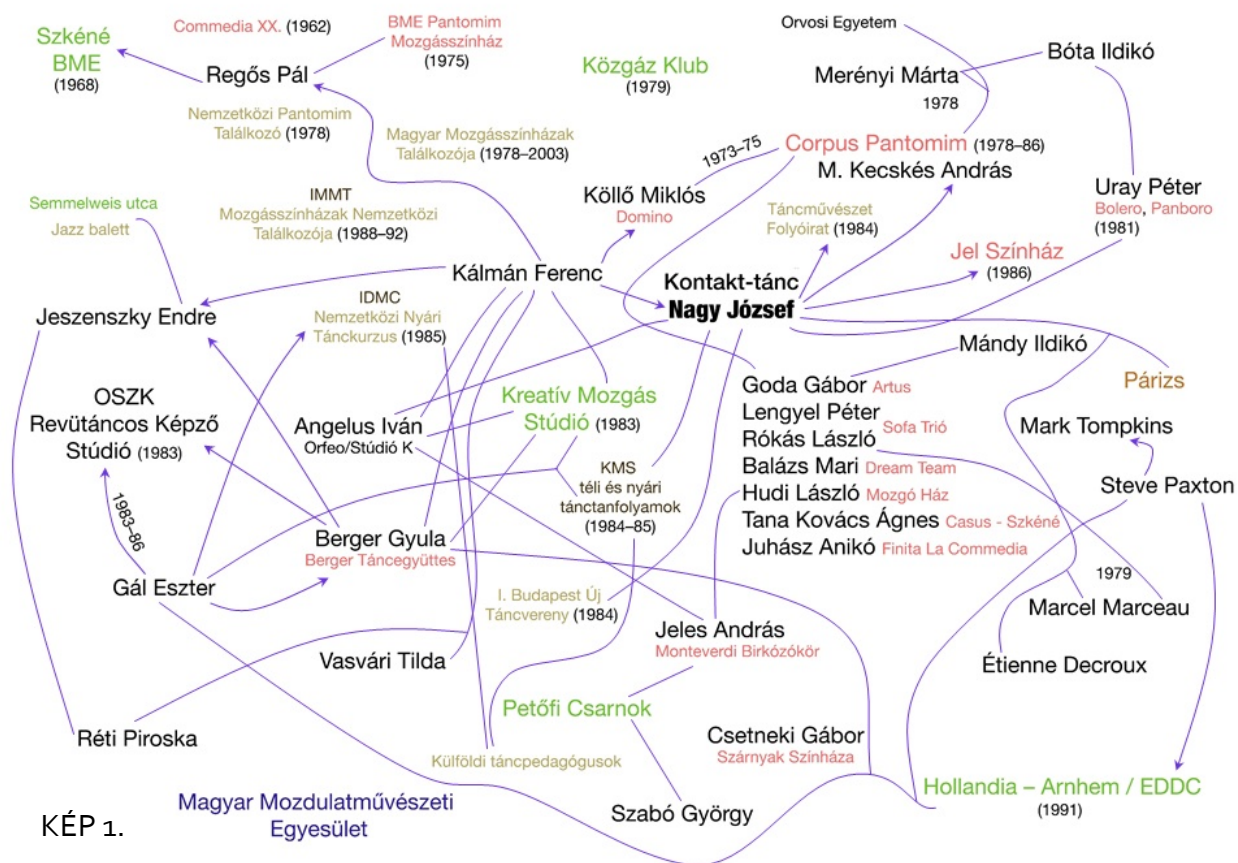
A kontaktimprovizáció magyarországi megjelenését, a könnyebb áttekintés érdekében, a mellékelt ábrákon vizualizáltam. Az előzményeket és a forma meghonosodásának időszakát az első háló szemlélteti (kép 1.), a háló középpontjában a kontakt tánc és Nagy József személye áll. A kontaktimprovizáció szétterjedését és harminc éves magyarországi történetét a második háló (kép 2.) mutatja, végigköveti a táncforma elterjedését, rámutat a kontaktimprovizáció jelenlétére a tánc-

¹ A kontaktimprovizációt egy szóban írom a magyar nyelvtani szabályoknak megfelelően, illetve ezzel jelzem, hogy a két szó együttes használata jelenti pedagógiai és alkotói munkám alapját képező, újra és újra felfedezhető táncformát.

és színházművészetben, az oktatási folyamatokban és a terápiás gyakorlatban.

Nagy Józsefet önálló alkotói és oktatói munkájában a pantomim és egyéb tánc- és

Goda Gábor, Rókás László, Uray Péter majd Mándy Ildikó alkalmazták, felhasználták, adaptálták vagy éppen „színháziasították” a kontaktot. Uray Péter úgy fogalmaz, hogy „a

KÉP 1.

mozgástechnikák közül kiemelten a kontakt-improvizáció technikájának gyakorlása és annak minél hatékonyabb és gyorsabb átadása érdekelte. A Kreatív Mozgás Stúdió által szervezett három intenzív táncanfolyamot² követően 1986-ban saját társulatának felépítésére és alkotói munkájára fordította figyelmét, majd 1987-től e munkát Franciaországban folytatta.³ Kortársai közül

² A három táncanfolyam, ahol Nagy József kontakt táncot tanított a '84-es téli táncnapok, továbbá a '85-ös nyári és téli táncanfolyamok.

³ Nagy József társulatába a budapesti kurzusok résztvevői közül többeket is meghívott (Szakonyi Györk, Hudi László), majd később

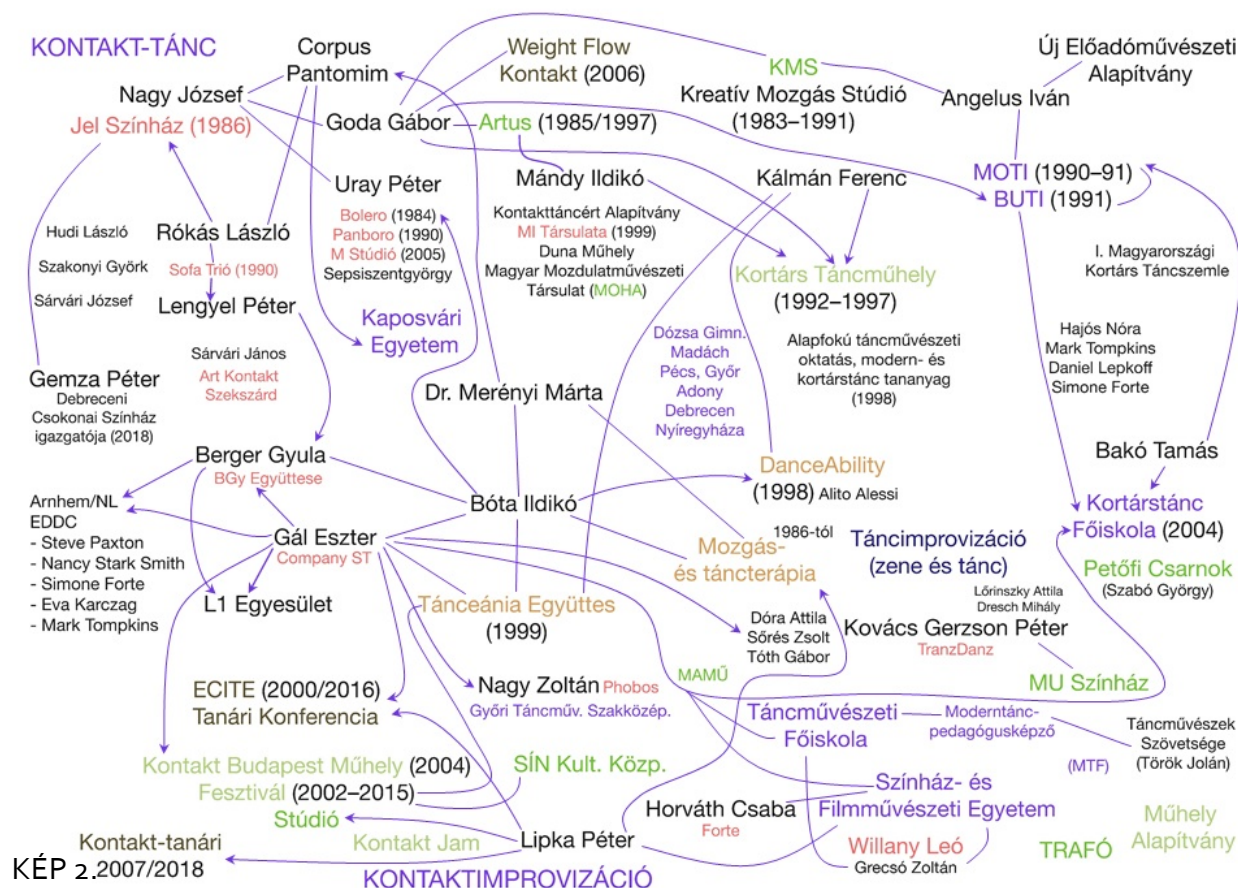
kontakt mozgásformáinak kifejezőképessé tétele és tartalommal való megtöltése történt [meg]."⁴ Ezzel a kontakt tánc a mozgásszínházak testnyelvének kísérleti terepe, valamint az egyéni és páros súlyátvétellel történő mozgások technikai fejlesztésének esz-

Rókás Lászlót, Sárvári Józsefet és Gemza Pétert, aki 1994 és 2010 között dolgozott a társulatban. Gemza Péter 2008-tól a debreceni Csokonai Színház tagja, 2013-tól művészeti vezetője, majd 2018-tól az intézmény igazgatója. Emellett 2011 és 2015 között a Kaposvári Egyetem oktatója volt.

⁴ TÓTH Ágnes Veronika, „Finom jelek az arcon, testen, kézen. Beszélgetés Uray Péterrel”, *Ellenfény* 4, 2–3. sz. (1999): 25–27, 25.

köze lett. A nyolcvanas évek második felének mozgásszínházi előadásai ugyan nagyon különbözőek voltak, de megegyeztek abban, hogy a művek kinetikus rétege a kontakt

tagja. Mozcásszínházi rendezést a Budapest Népművelési Intézet szervezésében 1984–85-ben tanult, ahol mestere Kárpáthy Zoltán volt. 1985-ben alapította meg első társulatát

tánc alapjaira épült.⁵

A továbbiakban felsorolásszerűen említem azokat a személyeket és eseményeket, akik, amelyek fontos szerepet játszottak a táncforma kibontakozásában, megismerésében és elterjedésében. 1986-ban elsőként Goda Gábor vitte tovább a táncforma oktatását. A koreográfus, rendező és előadóművész Nagy József mellett Steve Paxtonról és Mark Tompkinsról tanult kontaktimprovizációt. 1981-ben kezdte meg színházi- és tánc tanulmányait M. Kecskés András pantomimegyüttesében, a Corpusban, melynek 1984-ig volt

az Artus Tánc- és Ugrószínház, majd 1997-ben létrehozta az Artus Kortárs Művészeti Stúdiót, amelynek mai napig művészeti vezetője.⁶ Alkotásaiban a kontakt tánc és az akrobatika mozgáselemeit szőtte bele a tárgyakkal való játék, az ének és a szöveg kontextusába.⁷ Koreográfus diplomáját 2005-ben szerezte a Színház- és Filmművészeti Egyetemen, majd a kontaktimprovizáció alapelveire építve 2006-ra kidolgozta saját mód-

⁵ FUCHS Lívía, „Új Tánc – Új nemzedék”, *Tánc-tudományi Tanulmányok* 16, 1. sz. (1992): 73–83, 75–78.

⁶ Lásd. GODA Gábor, „Gonda Gábor önéletrajza”, *Artus Korárs Művészeti Stúdió*, hozzáférés: 2021.08.22., <https://artus.hu/tarsulat/goda-gabor/goda-gabor-oneletrajza/>

⁷ FUCHS Livia, „Új Tánc...”, 78.

szerét a Weight-flow kontaktot, amely egy a kontaktusra, kapcsolatra, kapcsolódásra épülő önismereti tréning.⁸ 1992-ben Kálmán Ferencsel létrehozta a Kortárs Táncműhelyt. A műhely tanfolyamai hat éven át biztosítottak a táncművészettel iskolai kereteken kívül foglalkozók számára rendszeres mozgás- és tánc tanulási lehetőséget. Kontakt táncot 2006-ig tanított a Budapest Tánciskolában, a Kortárs Táncfőiskolán és a Táncművészeti Főiskolán.

A nyolcvanas évek végétől Mándy Ildikó is csatlakozott a kontakt tánc tanításához először Goda Gábor mellett, majd felépítette saját módszerét és a mai napig oktatja kontakt tánc és improvizáció néven itthon és külföldön is.⁹ Mándy Ildikó a Dominó Pantomim Együttesnél tanult 1983-ig, majd egy éven át a Corpus Pantomim tagja volt. Goda Gábor Artus társulatával a kezdetektől tizenhét éven át dolgozott. Saját társulatát 1999-ben alapította Mándy Ildikó Társulata néven, majd létrehozta a Kontakt Táncért Alapítványt, amelynek egyik célja a

„kontakt-tánctechnika és a kontaktimprovizáció magyarországi megismertetése, a speciális technikai sajátosságai-
ból adódó művészi, terápiás (pl. személyiségfejlesztő), egészségmegőrző lehe-

⁸ Egy mozgásra és fizikai kontaktusra épülő önismereti tréning, mely tényleges meg tapasztalás útján segít megérteni és fejleszteni mindazt, ami egy dinamikus és harmonikus partneri viszony megteremtéséhez szükséges. Ilyen a támasz, a bizalom, az önállóság, a felelősség, a tolerancia és a kockázat. [N. N.], „Mi a Weight Flow Contact?”, *Weight Flow Contact*, hozzáférés: 2021.08.22., <https://weight-flow.com/weight-flow-contact-es-jelentese/>

⁹ Lásd. [N. N.], „Mándy Ildikó – táncos, koreográfus, tanár”, *Mándy Ildikó Társulata*, hozzáférés: 2021.08.24., <http://ildikomandy.org/mi.html>,

tősegeinek bemutatása, fejlesztése, az egyéb benne rejlő alkalmazási lehetőségek kutatása.”¹⁰

Készített koreográfiát többet között a Budapest Táncegyüttesnek és a BM Duna Művészegyüttesének (XYZ, *E-motion*).¹¹ Rendszeresen dolgozik a Magyar Mozdulatművészeti Társulattal és óráit a MOHA Mozdulatművészetek Házában vezeti.

Uray Péter a 80-as évek óta meghatározó mozgásszínházi alkotó, tanár Magyarországon és Erdélyben is. Ő is az M. Kecskés András vezette Corpus Pantomim tagja volt, majd 1984-ben Bolero Pantomim néven saját társulatot alapított. A társulatában Nagy József rendszeresen tartott kontakt táncórákat. Társulatának tagjai részt vettek Nagy Józsefnek a Kreatív Mozgás Stúdió által szervezett nyári és téli kurzusain. Uray Péter munkái túllendültek a pantomim klasszikus alapjain. Egy új jelrendszert, tartalmi-formai egységet próbált kialakítani, amely a mime pure-ra épült.¹² 1990-ben Panboro néven új társulatot alapított és folytatta mozgásnyelvének finomítását. Harmadik, jelenleg is működő társulatát, az M Stúdiót 2005-ben alapította Sepsiszentgyörgyön az abban az évben Kolozsváron végzett fiatal színészekből és táncosokból. A Háromszék Táncegyüttes mozgásszínházi műhelyeként létrejött formáció olyan kísérleti munkára szövetkezett, amely a színészi eszköztár lehetséges határait feszegeti, s a mozgás- és táncszínház területén kíván új, formateremtő előadásokat készíteni. Uray Péter hosszú évek alatt dolgozta ki összetéveszthetetlen mozgásszínházi formanyelvét, amely a kon-

¹⁰ [N. N.], „A Kontakt Táncért Alapítvány”, *Mándy Ildikó Társulata*, hozzáférés: 2021.08.24., <http://ildikomandy.org/alap.html>

¹¹ LÖRINC Katalin, „e-tánc. Mándy Ildikó: *E-motion*”, *Színház* 34, 7. sz. (2001): 44, 44.

¹² KIS András, „Magyar Pantomim Gála '84”, *Táncművészet* 10, 1. sz. (1985): 10–14, 11.

takt-technika színházi értékű újragondolása, s annak különböző tánc- és mozgástípusokkal való ütköztetése révén jött létre. E mozgásnyelvezetet, mely kivételes lehetőségeket rejt a drámai művek mozgásszínházi adaptációjának megalkotásához, az M Stúdió egyedülként képviseli az erdélyi színházi- és táncéletben.¹³ Uray Péter a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Karának tanára.

A kontakt-tánc oktatásában ugyan nem vett részt Rókás László, de mivel több éven keresztül Nagy József társulatában dolgozott,¹⁴ darabjainak mozgáskoreográfiájára erősen hatott a Nagy József-féle kontaktos megközelítés. Rókás szintén a Corpus Pantomimben kezdett 1979-ben, majd 1983–84-ben Marcel Marceau tanítványa volt Párizsban.¹⁵ Első együttesét (Kaktusz Kreatív) 1984-ben alapította és 1988-tól táncolt, alkotott Nagy József Jel Színházában. Majd 1990-ben Lengyel Péterrel és Oldal Istvánnal megalapította a Sofa Triót. Társulatából Lengyel Pétert kifejezetten érdekelte a kontakt alapokra épülő mozgástréning. Rendszeresen tartott táncgyűtteseknek műhelyeket, tréningeket, többek között Berger Gyula táncgyűttesének is.¹⁶ A Kortárs Táncműhelyben színházi projekteket vezetett.

Berger Gyula a nyolcvanas és kilencvenes évek meghatározó alkotója, táncpedagógusa volt. Igazi kísérletező, zsigeri táncalkotó.

¹³ URAY Péter, „Képzés, képzési tendenciák”, *Művelődés* 62, 11. sz. (2009): 18–22.

¹⁴ A *rinocérosz hét bőre* (1988), *Comedia Tempio* (1990), *Virrasztók* (1999), *Nappor* (2004). DARIDA Veronika, *Eltérő színterek. Nagy József Színháza* (Budapest: Kijárat Kiadó, 2017), 138–145.

¹⁵ Rókás László Nagy Józsefet követve ment Marcel Marceau párizsi iskolájába. TORMA Tamás, „A titkos író”, *Tükör*, 1988. jan. 03., 27.

¹⁶ Berger Gyula együttesében táncolt többek között Kálmán Ferenc és Bóta Ildikó, majd 1989-től én (G. E.) is csatlakoztam a társulathoz két évre.

Jelenleg a ZéróPlusz táncstúdió művészeti vezetője és a ZéróPlusz egy éves mozgásközpontú kortárs előadóművészeti képzés vezetője. Berger Gyula táncművész pályafutását 1974-ben a KISZ Központi Művészegyüttesben kezdte, majd táncos működési engedélyével 1979-ben a győri Kisfaludy Színház zenés tagozatához szerződött egy évre, és bejárta a Győri balett próbáira. Jeszenszky Endre tanítványa lett, moderntánc-tanulmányai után saját táncrendszert dolgozott ki, amely a jazz-tánc, balett és a moderntánc (Graham, Limón) alapjaira épült.¹⁷ Az OSZK Akrobatikus Revütáncos képző tanára volt 1983 és 1987 között, majd 1993-tól három éven át a hollandiai EDDC-ben, Arnheimben tanult, ahol lehetősége adódott a testtudati módszerek és a kontaktimprovizáció kísérletező, megismerő, a testtapasztalatra építő mozgáskutatásában részt venni, és az alkotás újszerű megközelítési módjait tanulmányozni.¹⁸ Jelenleg is tanít, alkot. Munkái a tiszta táncra, a tiszta mozdulat elemeire koncentrálnak.

A kontakt tánc magyarországi megjelenésének időszakában a Kreatív Mozgás Stúdió tere és annak vezetői központi szerepet játszottak. Folytatódtak a nyári kurzusok, a táncversenyeket felváltották a táncszemlék. Az első magyar kortárs táncszemléte 1992 novemberében rendezte meg az Új Előadóművészeti Alapítvány. A táncszemlén huszonegy együttes vett részt, „a magyar táncmű-

¹⁷ RÓKÁS László, „Bemutatjuk a Berger együttest: Tánclépések a ködben”, *Táncművészet* 11, 2. sz. (1986): 10–12, 10–12.

¹⁸ Tanárai voltak Steve Paxton, Nancy Stark Smith, Simone Forti, Sally Silvers, Amos Hetz, Mary Fulkerson, Eva Karczag. Lásd. [N. N.], Berger Gyula, *Táncélet.hu*, hozzáférés: 2021. 08.21., <http://www.tancelet.hu/tancosok-koreografusok/138-berger-gyula>

vészet független, progresszív ága”.¹⁹ Az együttesek között volt az Artus, a Berger Tánc-együttes, a Közép-Európa Táncszínház, a Sofa Trió, a Szárnyak Színháza és a Tranz-Danz is.

*A kontaktimprovizáció
az alapfokú táncművészeti oktatásban*

A kontakt tánc mint tánc- és mozgástechnika ismertségének és elterjedésének következő állomása a meghonosodást követő peridódus, amikor az alapfokú művészeti iskolák tantárgya lett. A Kreatív Mozgás Stúdió egy évtizedes szakmai munkája új irányba fordult a rendszerváltás után. Igény és lehetőség nyílt a modern- illetve kortárástáncok oktatási intézményben való tanulására. A Modern Tánciskola (MoTi) 1990-ben indult el. Angelus Iván és Kálmán Ferenc kezdeményezéséhez Szabó György (Petőfi Csarnok) és Török Jolán (Magyar Táncművészek Szövetsége), valamint Berger Gyula is csatlakozott, és összefogásuk eredménye lett az iskola elindulása. Ez volt az első kísérlet a modern szemléletű professzionális táncművészképzés létrehozására. A képzést a Magyar Táncművészek Szövetsége támogatta, helyszíne a Kreatív Mozgás Stúdió volt.²⁰ A MoTi egyéves képzése után Angelus Iván 1991-ben megalapította a Budapest Tánciskolát, amelynek indulását Budapest Főváros Önkormányzata másfél millió forinttal támogatta. Az iskola fenntartója az Új Előadóművészeti Alapítvány lett. Az első évben még délutáni rendben, 1992 szeptemberétől pedig délelőttönként, napi kétszer kilencven

percben tartottak táncórákat. A kontakt tánc az iskola egyik alaptantárgya lett és maradt azután is,²¹ hogy az iskola 1998-tól hivatalosan szakközépiskolaként, majd 2004-től Budapest Kortárástánc Főiskolaként működött.²² A Művelődési és Köznevelési Minisztérium 1997-ben kezdte előkészíteni, majd 1998-ban jelentette meg az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja kiadványát és ezzel jogszabályban rögzítették a tantárgyakat.²³ A kontaktimprovizáció mint kontakt-technika az alapfokú táncművészeti oktatás modern-kortárástánc tanszakának tantárgya lett.²⁴

A táncművészettel iskolai kereteken kívül foglalkozók számára Kálmán Ferenc és Goda Gábor 1992 tavaszán létrehozták a Kortárs Táncműhelyt. A műhely rendszeres kurzusai, programjai az oktatás, tanulás és kísérletezés színterévé váltak. Kontakt táncot 1992-től Goda Gábor és Mándy Ildikó tanított. 1992 őszén kontaktimprovizáció kurzus szerepelt a programban, amelyet én (G. E.) vezettem, majd külföldi tanárok tanítottak,

²¹ Kontaktot az iskola első éveiben Goda Gábor, 1995-től 2009-ig én (G. E.) tanítottam, majd az oktatását Bakó Tamás vitte tovább.

²² [N. N.] „1991–1998 Budapest Tánciskola”, *Budapest Tánciskola Archivum*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://archivum.tanc.org.hu/index.php/2019/03/12/1991-1998-budapest-tanciskola/>

²³ Gál Eszter, „Kontakt-technika”, in *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja: Táncművészet*, szerk. BRETUS Mária, ANGELUS Iván, SZALAY Tamás, NEUWIRTH Annamária és SZILINÉ CSÁK Emília, 160–165 (Budapest: Művelődési és Köznevelési Minisztérium, 1998).

²⁴ Fűsi Gyöngyi a Budapest Tánciskolában végzett és jelenleg is az Adonyi Szent István Általános Alapfokú Művészeti Iskolában a modern szakirányon választható tantárgyként oktatja a kontaktimprovizációt.

¹⁹ ANGELUS Iván, „Magyar Kortárs Táncszemle. Beköszöntő”, *Táncművészet* 17, 11–12. sz. (1992): 34, 34.

²⁰ Lásd. [N. N.] „1990–1991 Modern Tánciskola”, *Budapest Tánciskola Archivum*, hozzáférés: 2021.08.21.,

<https://archivum.tanc.org.hu/index.php/2019/03/12/1990-1991-modern-tanc-iskola/>

többek között Hajós Nóra,²⁵ aki a Budapest Tánciskolában is tanított, Mark Tompkins, majd 1994-ben Lisa Nelson és Daniel Lepkoff is a meghívott mesterek között szerepeltek. Az improvizációt külön kurzusban oktatta Berger Gyula és Simone Forti. Volt mozgásszínházi műhely Hudi László, Rókás László és Lengyel Péter vezetésével. Ekkor jelent meg először az ellazulás-technika és a testtudati munka is.²⁶ A kilencvenes években Szekszárdon a Sárvári János vezette Art Kontakt Mozgásszínház játszott kiemelkedő szerepet kontakt táncsemények (tanfolyamok, kiállításmegnyitók, előadások) szervezésével.

Szintén a kilencvenes években indult a kontakt és a testtudati munka alkalmazása a terápiás folyamatokban. A táncterápia Magyarországon a nyolcvanas évek elejétől kezdett fejlődni. A mozgást más terápiás eszközökkel kombinálva kezdetben a pszichiátriai osztályokon alkalmazták. Dr. Merényi Márta pszichiáter a nyolcvanas évek második felétől kezdte kidolgozni művészetterápiás módszerét, majd 1991-ben jelent meg a mozgásművészet és pszichoterápia kapcsolatát tárgyaló tanulmánya.²⁷ A mozgás- és

táncterápia elsősorban a kontaktimprovizáció és a 20. századi kísérleti színházak tapasztalati és elméleti tudásából merít. A kontaktimprovizáció szabad tánca teret ad a mozgulatok lehetőségeinek kutatására, a mozgásos kísérletezés pedig a korai tapasztalatok világára emlékeztet. A táncterápiában a kontakt alkalmazásának központi eleme, hogy gyakorlás közben az érintési és térérzékelési minőségek átélésével egyszerre fejlődik a fizikai és az érzelmi válaszkészség, a testtudat, az improvizációs készség és differenciálódik a belső testkép.²⁸

A táncterápia és a mozgásművészet határán elhelyezkedő DanceAbility módszerét Alito Alessi és Karen Nelson amerikai táncművészek dolgozták ki. Alessi és Nelson 1987-ben készítették el az első vegyes képességű emberekre tervezett műhelyt a kontaktimprovizáció táncszókincsének felhasználásával.²⁹ A módszert Magyarországon 1998-ban mutatta be Alito Alessi, a DanceAbility International művészeti igazgatója.³⁰ Az egyhetes intenzív kurzus megszervezésében Bóta Ildikónak³¹ és Kálmán Ferencnek volt kiemelke-

²⁸ MERÉNYI Márta, „Mozgás- és táncterápia”, *Pszichoterápia* 13, 1. sz. (2004): 4–15, 4–15.

²⁹ [N. N.], „History”, *DanceAbility International*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://www.danceability.com/history>

³⁰ [N. N.], „Alito Alessi”, *DanceAbility International*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://www.danceability.com/artistic-director>

³¹ Bóta Ildikó Uray Péter Bolero társulatában kezdett mozgásművészettel foglalkozni, később a Berger Táncegyüttes tagja lett. Mozgásművészeti és testtudati terapeuta, csoportvezető, Bowen alkalmazó, korai mozgásfejlesztő, MaUri masször, DSGM (Dévény Speciális manuális technika – Gimnasztika Módszer) mozgásterapeuta, moderntánc-oktató, koreográfus/rendező, a Tánceánia Együttes alapítója és 1999-től 10 éven át társvezetője, majd tagja.

²⁵ Hajós Nóra magyar származású táncos, koreográfus, képzőművész. Művészetében a tánc hitelességének keresése iránti mély érdeklődése vezeti. Improvizatív előadóként érdekli az érzékelésben gyökerező mozgás-kísérletezés, az akciófestészet, a művészeti alkotásban a mellérendelés és az improvizáció szavakkal, hangokkal, mozgással és festékkel. Lásd. [N. N.], „Nóra Hajós: Visual Artist – Performance Dancer”, *The Ship Gallery*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://www.theshipgallery.net/about>

²⁶ Vö. KÁLMÁN Ferenc, *A Kortárs Táncműhely programja 1992–1997*, kézirat

²⁷ Lásd. MERÉNYI Márta, „Mozgásművészet pszichoterápia”, in *Nonverbális pszichoterápiák*, szerk. BÍRÓ Sándor és JUHÁSZ Sándor, 72–92 (Budapest: Magyar Pszichiátriai Társaság Animula Egyesület, 1991).

dő szerepe. Alessi budapesti Danceability-projektjével elindult a kontaktimprovizáció sérült emberekre adaptált módszerének megismerése.³² A módszert a Tánceánia Együttes³³ sérült és ép táncosokból álló közössége és vezetői fejlesztették tovább, majd a 2005-ben megalapított ArtMan Egyesület kidolgozta saját művészetterápiás módszerét.³⁴

Ennek a periódusnak számomra igen lényeges eleme a táncimprovizáció mint előadás megjelenése. A kilencvenes évek elején az improvizáció tanulmányozása egyre nagyobb figyelmet kapott, és a hazai tanárok mellett több külföldi táncművész, koreográfus vezetett improvizáció órákat, kurzus-

³² TRENCSENYI Zoltán, „Tájkép – emberből”, *Népszabadság*, 1998. ápr. 24., 38.

³³ A Tánceánia vegyes képességű tánc csoport, művészetterápiával, gyógyítással, színház- és táncművészettel foglalkozó együttes. A Tánceánia Együttesben alkalmazott komplex mozgás- és táncterápiás rehabilitációs forma az együttes súlyosan mozgássérült, egyidejűleg valamilyen fokban értelmi fogyatékos és beszédképtelen tagjai számára kínált terápiás lehetőséget. A fogyatékkal élő emberek számára létfontosságú, hogy önkifejező, alkotó folyamatban tapasztalhassák meg magukat. A nem fogyatékkal élő művészeknek pedig, hogy tanuljanak a létezésnek sajátos, sokszor kivételesen nehéz, megrendítő voltán keresztül az élet sokszínű, váratlan és páratlan megjelenési lehetőségeiről. Lásd. [N. N.], „Tánceánia Együttes”, *ArtMan – Mozgásterápiás Művészeti Közhasznú Egyesület*, hozzáférés: 2021.08.21.,

<http://artman.hu/mit-teszunk/mozgascsoportok/tanceania-egyuttes/>

³⁴ Lásd. [N. N.], „Munkamódszerek”, *ArtMan – Mozgásterápiás Művészeti Közhasznú Egyesület*, hozzáférés: 2021.08.21., <http://artman.hu/mit-teszunk/munkamodszerek/>

kat.³⁵ A Lágymányosi Községi Házban Karczag Éva³⁶ Malcolm Goldstein amerikai hedűművésszel tartott egész estés improvizáció-előadást. A kétrészes duett-improvizáció a mai napig eleven él az emlékezetemben. Malcolm Goldstein Hajós Nórával is fellépett még ugyanabban az évben a Szkénben.³⁷

Az improvizáció-előadással, illetve a koreográfiába illesztett improvizatív elemekkel³⁸ is kísérletező koreográfusok közé tartozik Kovács Gerzson Péter is, aki 1987 óta van jelen a kortáránc hazai világában TranzDanz nevű együttesével, és „összetéveszthetetlen mozgásvilágát a néptánc sajátos és igazán progresszív adaptálásával alkotta meg.”³⁹ Kovács Gerzson Péter a Bartók Táncegyüttesében Tímár Sándor tanítványaként

³⁵ A tanárok között volt Hajós Nóra, Simone Forti, Carolyn Carlsson, Scott Clark és Yoshiko Chuma is. Vö. KÁLMÁN Ferenc, *A Kortárs Táncműhely programja 1992–1997*, kézirat

³⁶ Karczag Éva magyar származású Hollandiában élő független táncművész. Az 1970-es évek eleje óta gyakorolja, tanítja és támogatja a felfedezésre, kutatásra épülő táncalkotói módszereket. Jelenleg szóló előadásokon és kollaboratív alkotásokban dolgozik. Előadói és oktatói tevékenységét a táncimprovizáció és a testtudati módszerek határozzák meg (Alexander-technika, Ideokinesis, Taiji, Qigong, jóga), amelyek bizalmat ébresztenek a test veleszületett képességében a könnyedség, a hatékonyság és az integrált nyitottság iránt. Lásd. [N. N.], „Eva Karczag”, *Movement Research*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://movementresearch.org/people/eva-karczag>

³⁷ FUCHS Livia, „Repertórium az 1990/91-es évad bemutatóiról”, *Táncstudományi Tanulmányok* 16, 1. sz. (1992): 192–211, 207–210.

³⁸ SÁNDOR L. István, „Létformák”, *Critikai Lapok* 3, 1. sz. (1994): 18–19, 19.

³⁹ HALÁSZ Tamás, „És végül. TranzDanz a MU Színházban”, *Zsöllye* 2, 4. sz. (2001): 61, 61.

kezdte táncművész karrierjét, majd több amatőr társulat vezetése után alapított meg a TranzDanz-t. Munkáiban a zenei élet legkülönbözőbb területeiről (népzene, elektronikus zajzene, neoklasszikus kortárs) érkező zenészekkel dolgozott. Különösen emlékeztetése az a szóló táncimprovizációi, amiket Dresch Mihály és Lőrinszky Attila dzsesszzenészek kísértek. Kovács Gerzson Péter a MU Színház egyik megalapítója és 1994-től 2002-ig Művészeti Vezetője volt. Vezetése alatt a MU színház az ország legjelentősebb, nemzetközileg is elismert független kortárs befogadó színházává vált.⁴⁰ A kilencvenes évek közepétől az improvizatív szólótánc- és hangszereszene-előadások képzőművészeti kiállítások megnyitőeseményei lettek, amelyekben dzsesszzenészek (Dresch Mihály, Grensó István, Benkő Róbert) mellett a kortárs szabadimprovizációs zene képviselői (Dóra Attila, Sörös Zsolt, Tóth Gábor) és a képzőművész Koroknai Zsolt is dolgoztak táncművészekkel. Ezen előadások egyik meghatározó helyszíne a MAMŰ galéria volt.⁴¹

⁴⁰ Lásd. [N. N.], „Kovács Gerzson Péter”, *Hagyományok Háza*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/4370>

⁴¹ A MAMŰ Társaság Magyarországon elsők között alakult és bejegyzett kulturális egyesület. Nevét a korábban (1978–1984) Marosvásárhelyen (Erdélyben) működött, hasonló elnevezésű művészeti csoportosulástól kölcsönözte. Akkor és ott a Marosvásárhelyi Műhely rövidítése, a „MAMŰ” Ágoston Vilmos író-publicista „találmányaként” került be a köztudatba. Az 1991-ben Budaörsön „Maszülető Művek – MAMŰ” néven alakult művészeti egyesület, a névazonosságon túl úgy kapcsolódik az előbb említett csoportosuláshoz, hogy az alapító tagok között ott találunk jónéhány, időközben Marosvásárhelyről Magyarországra áttelepült képzőművészt, akik a 70-es évek végén tevékeny tagjai voltak a Marosvásárhelyi Műhelynek.

A kontaktimprovizáció a közép- és felsőfokú táncművészeti oktatásban

A következő két tematikus egység – a kontaktimprovizáció közép- és felsőfokú táncművész-képzésben való megjelenése és a táncforma közösségi tevékenységgé válása időrendileg átfedésben vannak, de tematikailag különválaszthatók. Minkettől a kétezres évek elejétől napjainkig tartó folyamatok, események alkotják.

Az ezredfordulóra a kontaktimprovizáció a középfokú művészeti oktatásban a kortárs-tánc szakirány kötelező és a modern szakirány szabadon választható tantárgya lett. Az elmúlt húsz évben a művészeti képzések alap- és középfokú modern- és kortárs-tánc szakirányainak jogszabály- és követelménymódosításai nem érintették a kontaktánc meglétét a tantárgyak között. A Budapest Tánciskolában, annak 1991-es elindulása óta a kontakt tánc az egyik alaptantárgy. Budapesten még a Dózsa György Gimnázium Táncművészeti Szakgimnáziumában kötelező tantárgy, ahol Györke Tímea⁴² tanítja 2008 óta. A Táncművészeti Főiskolán diplomát szerzett Szabó Zoltán Péter⁴³ a Madách Tánc- és Színházművészeti Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskolában⁴⁴ a modern- és a kortárs-tánc szakon egyaránt a ke-

Lásd. [N. N.], „Rólunk / About”, *MAMŰ Társaság*, hozzáférés: 2021.08.21.,

<https://mamusociety.wordpress.com/rolunk-about/>

⁴² Vö. [N. N.], „Órarend”, *Dózsa György Gimnázium és Táncművészeti Szakgimnázium*, hozzáférés: 2021.08.21.,

<https://dozsatancmuveszeti.webnode.hu/orak/>

⁴³ Lásd. SZABÓ Zoltán Péter, „Bemutatkozás”, *Szazope.hu*, hozzáférés: 2021.08.21., <http://www.szazope.com>

⁴⁴ Lásd. [N. N.], „Szakmai tanáraink”, *Madách Tánc- és Színházművészeti Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola*, hozzáférés:

2021.08.21., <http://mmti.hu/page/130/>

rettanterv részeként tanít kontakt-emelést és partneringet.⁴⁵ Budapest mellett egyre többen kezdtek dolgozni a táncformával vidéki iskolákban, stúdiókban, műhelyekben is. Pécssett a Hágén Mozgásműhely vezetője Hágén Zsuzsa alkalmazza mind oktatási, mind alkotói munkájában a kontakt alapelveit, gyakorlatait, és időszakosan ugyan, de mind a kontakt, mind az improvizáció tantárgy helyet kap a Pécsi Művészeti Gimnáziumban⁴⁶ egy-egy tanfolyam vagy vendég tanár munkája révén. Debrecenben Lévai Emese tanít kontaktot a Medgyessy Ferenc Gimnázium, Művészeti Szakgimnázium és Technikumban. Az iskola táncos képzési programjában két helyen jelenik meg a kontaktimprovizáció, a négy évfolyamos táncművészeti tagozat tizenkét osztályban és a Táncos II. (színházi táncos szakirány) kétéves OKJ-s képzésben az emelés tantárgyon belül.⁴⁷ Holb Ibolya a debreceni Modern Tánc-Játék Stúdió vezetőjének pedagógusi munkáját nagyban inspirálták a kilencvenes évek elején a Táncművészek Szövetsége által Pécssett rendezett Nyári Táncanfolyamok kontaktimprovizáció és egyéb moderntánc kurzusai. Holb Debrecenben, az Abigél Többcélú Intézményben a moderntánc tagozaton oktat, valamint Ferencz Krisztinát és Nagy Zoltánt követve 6 éven át tanított a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskolában. A

⁴⁵ Szabó Zoltán Péter és Györke Tímea is elvégezték az első kontakt-tanári tanfolyamot (2007–2008).

⁴⁶ Vö. [N. N.], „Táncművészeti Képzés”, *Pécsi Művészeti Gimnázium, Szakgimnázium és Technikum*, hozzáférés: 2021.08.21., <https://www.pecsimuveszeti.hu/tancmuveszeti-kepzes/>

⁴⁷ Lásd. [N. N.], „Pedagógiai program”, *Medgyessy Ferenc Gimnázium, Művészeti Szakgimnázium és Technikum*, hozzáférés: 2021.08.21., http://www.medgyessygimnazium.hu/documents/2020_pedagogiai_program0924.pdf

Győri Tánc- és Képzőművészeti Általános Iskola és Szakgimnáziumban⁴⁸ Nagy Zoltán⁴⁹ ismertette meg a tanulókat a kontakt technikai alapjaival. A Táncművészeti Főiskola (2017-től Magyar Táncművészeti Egyetem – MTE) táncos és próbavezető alapképzési szakának moderntánc szakirányán a kontakt-technika mint kiegészítő tánctechnika az 5. és 6. félévben szerepel,⁵⁰ a tanári mesterszak tánc-tanár modern szakirányának 3. félévében pedig kötelező tantárgy a kontakt-módszertan. A táncpedagógus szakon a moderntánc ismeretanyagon és szakmódszertanon belül szerepel a kontakt- és az improvizációs technikák magas szintű ismerete és módszertana.⁵¹ Az MTE-n Goda Gábor tanított majd 2006-tól én (G. E.) vettem át a tantárgyat az osztatlan pedagógusképzésben, majd a táncos és próbavezető BA szakon. A Budapest Tánciskola szakközépiskolai képzési modelljét és oktatási programját folytató Budapest Kortárástánc Főiskola egyik alaptantárgya a kontaktimprovizáció. Itt Goda

⁴⁸ Lásd. [N. N.], „Táncművészeti tanszak”, *Győri Tánc- és Képzőművészeti Általános Iskola, Szakgimnázium, Technikum és Kollégium*, hozzáférés: 2021.08.21., http://www.tanceskepzo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=254

⁴⁹ Nagy Zoltán táncos, koreográfus, a SÍN Kulturális Központ művészeti vezetője, 2010 és 2017 között tanított Győrben.

⁵⁰ Vö. [N. N.], „A táncos és próbavezető alapképzési szak képzési programja”, *Magyar Táncművészeti Főiskola*, 2014, hozzáférés: 2021.08.21., <http://mte.eu/wp-content/uploads/2019/08/1263555793.pdf>, 124–125.

⁵¹ Vö. [N. N.], „A tánc-tanár mesterképzési szak, képzési programja”, *Magyar Táncművészeti Egyetem*, 2019. http://mte.eu/wp-content/uploads/2019/08/tanctanar120_kepzesi_program_tanari_felkeszites.pdf, 6–7.

Gábor után szintén én (G. E.) tanítottam, majd 2009-től Bakó Tamás. A Színház- és Filmművészeti Egyetemen a mozgástantárgy keretein belül 2010-től oktatom a mozgásképzés részeként, mint a mozgásos készség- és képességfejlesztés eszközt.

A kontaktimprovizáció közösségivé válása

A kétezres évektől indult a kontaktimprovizáció-gyakorlás közösségivé válásának időszaka. Az első kontakt-jam⁵² 1999 nyarán a Sziget Fesztivál táncsátorának programjában szerepelt, amikor egy a közönséget is bevonó óra után lehetett csatlakozni a szabad tánchoz.⁵³ Ezt követően egyre szaporodtak az oktatási intézményen kívüli lehetőségek a gyakorlásra, tanulásra. Heti rendszeres órák, kontakt-jamek, hétvégi és nyári intenzív kurzusok, fesztiválok, előadások szerveződtek a Kontakt Budapest Műhely, a Műhely Alapítvány, az L1 Egyesület, a SÍN Kulturális Központ, az Artus Kortárs Művészeti Stúdió és a MU Színház együttműködésében, illetve független táncművészek, alkotók kezdeményeztek, szerveztek és vezettek tanfolyamokat. Kialakult, stabilizálódott és egyre bővült a gyakorlók tábora, mely fokozatosan kontakt-közösséggé alakult. Ennek a folyamatnak egyik meghatározó eseménye volt a 2000 nyarán Budapesten megrendezett 15. ECITE (European Contact Improvisation Teachers Exchange), a kontaktimprovizáció tanárainak konferenciája, amin közel száznegyven improvizáció-tanár vett részt Európából, Oroszországból és a tenge-

rentúlról.⁵⁴ A táncforma szélesebb körben való ismertetése, valamint a kontakt- és általában a táncimprovizáció elődói műfajának a közönség és a szakma általi el- és befogadása többek között a 2002-től tizennégy éven át minden nyáron megrendezett Kontakt Budapest Nemzetközi Improvizáció Fesztiválnak volt köszönhető, amelynek művészeti vezetője voltam. A tizennégy fesztiválon több mint ötven külföldi kontakttal, improvizációval foglalkozó mestertanár, alkotó, szomatikus szakember tanított Budapesten, köztük Daniel Lepkoff, Nita Little és Nancy Stark Smith, akik a kezdetektől Steve Paxton társai voltak a mozgáskutatásban, gyakorlásban és a korai előadásokban. A fesztiválok megteremtették a kontaktimprovizáció előadások kontextusát, illetve megadták azok tánc- és színházművészeti relevanciáját. A kontaktimprovizáció és a szomatikus módszerek oktatását, megismertetését középpontba helyező Kontakt Budapest Műhely 2003 nyarán alakult, a második fesztivált követően. A névadásban a „kontakt” egyrészt a „kerülj kapcsolatba a budapesti (magyarországi) improvizatív táncművészettel” gondolat hívószava, másrészt utal a kontaktimprovizációra. A 2002-es fesztivál a közép-kelet-európai régió első nemzetközi improvizációs eseménye volt. A műhely a vezetésemmel alakult, majd Lipka Péter⁵⁵ és Bakó Tamás⁵⁶ csatlakozott a művészeti irányok, az oktatási és szervezési feladatok meghatározásához és ellátáshoz. A műhely

⁵² A kontakt-jam a szabad gyakorlás és kísérletezés terepe, ahol mindenki táncolhat mindenkivel. Nincs vezető, a jelenlévők maguk döntenek el, hogyan vesznek részt a táncban.

⁵³ [N. N.], „Rendezvény”, *Pesti Műsor*, 1999. aug. 5–11., 33.

⁵⁴ A szervezőcsapatot kizárólag táncművészek alkották: Berger Gyula, Hargitay Ákos, Balla Katalin, Szabó Réka és én (G. E.)

⁵⁵ Lipka Péter kontaktimprovizáció oktató, színész és tréner, művészet- és táncterapeuta. A Kontakt Budapest Stúdió vezetője 2012 és 2017 között.

⁵⁶ Bakó Tamás táncos, koreográfus, a Budapest Kortárs Táncfőiskola tanára, az Artus társulat művésze. Kontaktimprovizációt tizenöt éve tanít.

2012-től öt éven keresztül működtette saját stúdióját a VI. kerületi Hegedű utcában. Az utolsó nagyszabású nemzetközi eseményt 2016-ban szervezte, amikor ismét Magyarországon találkoztak az európai kontaktimprovizáció tanárok.⁵⁷ A tanulmány történeti áttekintése ezzel az eseménnyel zárul, de természetesen ezután is folytatódik a táncforma fejlődése, története. A kontaktimprovizáció jelen van a hazai táncművészetben, az intézményi tánc- és színházművészeti oktatásban és a szabadidős tánctanfolyamok programjában is, így ma már mindenki gyakorolhatja, akit érdekel a mozgáskutatás, az improvizatív tánc, a kapcsolatteremtés és a tánc folyamatában való kreatív alkotói részvétel.⁵⁸ Mélyebb megismerésének és biztonságos átadásának, tanításának módjai azonban továbbra sem elérhetők az oktatási intézmények, iskolák keretein belül. Így az intézményi képzési rendszereken kívül a Kontakt Budapest Műhely 2007-ben az első, majd 2018-ban a második tanárképző programját hirdette és szervezte meg.⁵⁹ A másfél éves képzési programok célja a kontaktimprovizáció formálódásának és alapelveinek átfogó és árnyalt megismerése, az elkötelezett és kísérletező mozgáskutatás megteremtéséhez szükséges vezetői képességek megszerzése és a kontakttanítás módszereinek feltérképezése. Továbbá szándék volt a közösségi eseményeket szervező vezetők kine-

⁵⁷ A 30. ECITE vezető szervezői Lipka Péter, Szilágyi Enikő és én (G. E.) voltunk. A szakmai program koordinációját Peter Pleyer segítette.

⁵⁸ Az oktatás (tanfolyamok, nemzetközi események) nagy része Budapestre koncentrálódik. A vidéki oktatók számára nehezen elérhető a rendszeres gyakorlás, így többnyire saját maguk fejlesztik tovább a tanultakat.

⁵⁹ A két képzést összesen harmincan végezték el és közülük tizenheten rendszeresen oktatnak és aktív tagjai a kontakt-közösségnek.

velése, valamint a közös gondolkodás elősegítése, ösztönzése is.

Zárógondolatként szeretném kiemelni, hogy a mellékelt háló-ábrakon⁶⁰ szereplő művészek mindegyike a tanítást az alkotói és előadói munkával párhuzamosan végezte. Többen saját társulatot is vezettek, vezetnek és a kontakt táncot vagy improvizációt felhasználták, alkalmazták saját mozgásnyelvük megformálásához. Csak az utóbbi években kezdtek dolgozni a kontaktimprovizációra, mint szabadidős és egészségmegőrző tevékenységre, illetve a kontaktközösség építésére fókuszáló oktatók.⁶¹ A kontaktimprovizáció, kontakt tánc, kontakt-technika jelenléte az alap-, közép- és felsőfokú tánc- és színházművészképzésben mint kötelező vagy szabadon választható tantárgy kiemelt jelentőségű. Elmélyült tanulmányozására, gyakorlására és folyamatos változásának követésére azonban az oktatási intézményeken kívüli tevékenységi formák (fesztiválok, workshopok, konferenciák és az ezekhez kapcsolódó táncelőadások) adnak továbbra is lehetőséget.

Bibliográfia

[N. N.]. „A Kontakt Táncért Alapítvány”.

Mándy Ildikó Társulata, hozzáférés:

2021.08.24.,

<http://ildikomandy.org/alap.html>

ANGELUS Iván. „Magyar Kortárs Táncszemle.

Beköszöntő”. *Táncművészet* 17, 11–12.

szám (1992): 34. DARIDA Veronika. *Eltérő színterek, Nagy József Színháza*. Budapest: Kijárat Kiadó Budapest, 2017.

⁶⁰ A hálók digitális megjelenítése a kutatásom része.

⁶¹ Erre példa a 2019 nyarán induló egyhetes Kontaktland Fesztivál a kontaktot gyakorló újabb generáció szervezésében. Bővebben lásd: <https://kontaktland.com/>

- FUCHS Lívía. „Új Tánc – Új nemzedék”. *Tánc-tudományi Tanulmányok* 16, 1. szám (1992): 73–83.
- FUCHS Lívía. „Repertórium az 1990/91-es évad bemutatóiról”. *Tánc-tudományi Tanulmányok* 16, 1. sz. (1992): 192–211.
- GÁL Eszter. „Kontakt-technika”. In *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja: Táncművészet*, szerkesztette BRETUS Mária, ANGELUS Iván, SZALAY Tamás, NEUWIRTH Annamária és SZILINÉ CSÁK Emília, 160–165. Budapest: Művelődési és Köznevelési Minisztérium, 1998.
- HALÁSZ Tamás. „És végül. TranzDanz a MU Színházban”. *Zsöllye* 2, 4. szám (2001): 61.
- KÁLMÁN Ferenc. *A Kortárs Táncműhely programja 1992–1997*. kézirat
- KIS András. „Magyar Pantomim Gála '84”. *Táncművészet* 10, 1. szám (1985): 10–14.
- LŐRINC Katalin. „e-tánc. Mándy Ildikó: E-motion”. *Színház* 34, 7. szám (2001): 44.
- MERÉNYI Márta. „Mozgás- és táncterápia”. *Pszichoterápia* 13, 1. szám (2004): 4–15.
- MERÉNYI Márta. „Mozgásművészet pszichoterápia”. In *Nonverbális pszichoterápiák*, szerkesztette BÍRÓ Sándor és JUHÁSZ Sándor, 72–92. Budapest: Magyar Pszichiátriai Társaság – Animula Egyesület, 1991.
- RÓKÁS László. „Bemutatjuk a Berger együttest: Tánclépések a ködben”. *Táncművészet* 11, 2. szám (1986): 10–12.
- SÁNDOR L. István. „Létformák”. *Critikai Lapok* 3, 1. szám (1994): 18–19.
- TORMA Tamás. „A titkos író”. *Tükör*, 1988. jan. 03., 27.
- TÓTH Ágnes Veronika. „Finom jelek az arcon, testen, kézen. Beszélgetés Uray Péterrel”. *Ellenfény* 4, 2–3. szám (1999): 25–27.
- TRENCSÉNYI Zoltán. „Tájkép – emberből”. *Népszabadság*, 1998. ápr. 24., 38.
- URAY Péter. „Képzés, képzési tendenciák”. *Művelődés* 62, 11. szám (2009): 18–22.